

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นกรณีศึกษา (Case Study) โดยมีการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกในชุมชน

กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา คือ โรงเรียนบ้านแม่หาด ตั้งอยู่หมู่ที่ 7 ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยเลือกมาแบบเจาะจง พิจารณาจากบุคคลที่มีความรู้ทางภาษาไทยสามารถสื่อสารได้ ประกอบด้วย

1. ผู้นำชุมชน ตามตำแหน่ง จำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สวด จำนวน 2 คน
2. ชาวบ้านแม่หาด จำนวน 30 คน
3. ผู้นำด้านประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 4 คน
4. ครูโรงเรียนบ้านแม่หาด จำนวน 7 คน
5. นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนบ้านแม่หาด จำนวน 33 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline)

ประเด็นสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการผู้วิจัยใช้ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในกลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านแม่หาด ครูโรงเรียนบ้านแม่หาด นักเรียน

2. การประชุมกลุ่มแบบระดมสมอง (Brain Storming) เจาะประเด็นเกี่ยวกับบริบทพื้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา โดยอภิปรายกลุ่มย่อยในการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับ การจัดการทรัพยากรแหล่ง

ท่องเที่ยว การจัดการด้านการเรียนการสอน การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

1. แนวทางการสัมภาษณ์

1.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัย แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อใช้เป็น
กรอบแนวคิดในการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์

1.2 ศึกษาหลักเกณฑ์ รูปแบบวิธีการสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ และกำหนดประเด็น
เกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาดและบริบทของชุมชน การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้าน
การท่องเที่ยว การจัดการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1.3 นำแนวทางสัมภาษณ์ ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อปรับปรุง
เนื้อหาและการใช้ภาษา ตรวจสอบความถูกต้องและรับข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไข

2. การประชุมกลุ่มแบบระดมสมอง

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการประชุมกลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิด ทฤษฎีและ
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1.1 ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.2 กำหนดประเด็นในการประชุมเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่และกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ศึกษา
โดยอภิปรายกลุ่มย่อยในการประชุมกลุ่ม โดยแบ่งเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

- การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
- การจัดการด้านการเรียนการสอน
- การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
- การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

หลังจากการประชุมกลุ่มจนครบทุกประเด็นจนไม่มีข้อมูลเพิ่มเติมในแต่ละประเด็น
ผู้วิจัยจะทำการสรุปสาระของการประชุมกลุ่มที่ละประเด็น ให้ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ
ปรับปรุง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ลักษณะข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ โรงเรียนและชุมชนที่เริ่มด้วยการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ บริบทของโรงเรียนและชุมชน วิธีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการสังเกตและทำการ สัมภาษณ์คนในชุมชน นักเรียน และคณะครูแบบเจาะลึกไปยังประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนด ไว้ล่วงหน้าแล้วนอกจากนั้นเป็นการรวบรวมข้อมูลด้านจำนวนประชากร การประกอบอาชีพ ลักษณะ ภูมิประเทศและอื่นๆ จากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สวดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งมีวิธีการ เก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยการสังเกตนักเรียนและชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูล ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1.2.1 บริบทและสภาพปัจจุบันของโรงเรียนและหมู่บ้าน

1.2.2 วิธีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.3 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2.4 ความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวของชุมชนและโรงเรียน

1.3 การระดมสมอง วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาดและ วิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบมีส่วนร่วม เพื่อมาสร้างรูปแบบการบริหารการจัดการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

2. ระยะเวลาการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแนววิจัยเชิงคุณภาพ คือการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ทุกระดับ เพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์การสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการแสวงหาความรู้ โดยเน้นความสำคัญของข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วย ตนเอง โดยเริ่มเข้าไปในพื้นที่เพื่อสำรวจ และเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะ ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2551 ถึงเดือนตุลาคม 2551 ผู้วิจัยกำหนดเป็นช่วงเวลาในการเข้าพื้นที่ 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

หลังจากที่ผู้วิจัยทำการประสานงานอย่างเป็นทางการกับผู้นำชุมชนที่รับผิดชอบพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการเข้าไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เป็นการประสาน ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล ตลอดจนประสานไปยังอุทยานแห่งชาติแม่เงา ดังนั้น ในระยะแรกนี้จึงเป็นการศึกษาภาพรวมของพื้นที่ศึกษา โดยอาศัยข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร

เพื่อชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพการท่องเที่ยวที่มีอยู่ เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับรายละเอียดของพื้นที่แม่น้ำแม่เงา และชุมชนบ้านแม่หาด

ระยะที่ 2 ศึกษาชุมชนบ้านแม่หาดและบริบทของพื้นที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว

ระยะนี้ผู้วิจัย เริ่มเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพื้นที่ชุมชนบ้านแม่หาด จึงเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจเป็นหลัก โดยชี้แจงความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยตลอดจนขอความร่วมมือ ในการดำเนินการวิจัยต่อกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน ครูในโรงเรียนบ้านแม่หาด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการทำงานช่วงนี้ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป ด้านกายภาพ สภาพพื้นที่ ความเชื่อ พิธี สัตว์ ชุมชน การท่องเที่ยวที่ผ่านมา สภาพการณ์ สถานการณ์และองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และข้อมูลเกี่ยวกับบริบทโรงเรียนบ้านแม่หาด ซึ่งประกอบไปด้วย ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน ที่ตั้ง ขนาดพื้นที่ จำนวนนักเรียน บุคลากร ในโรงเรียน อาคารสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียน

ระยะที่ 3 ผู้วิจัยได้เข้าไปประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาด และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ผู้วิจัยได้ประสานงานอย่างเป็นทางการกับผู้นำชุมชนและผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านแม่หาด โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ตามตำแหน่ง จำนวน 4 คน ชาวบ้านแม่หาด จำนวน 30 คน ผู้นำด้านประเพณี วัฒนธรรม จำนวน 4 คน ครูโรงเรียนบ้านแม่หาด จำนวน 7 คน นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 โรงเรียนบ้านแม่หาด จำนวน 33 คน เพื่อประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาด และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

ระยะที่ 4 การกำหนดรูปแบบบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วมและแนวทางในการบริหารโรงเรียนบ้านแม่หาด ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม

หลังจากประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาด และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำกระบวนการทำงานกลุ่มร่วมกับชุมชนในการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม โดยการใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการทำงานร่วมกันในประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว
2. การจัดการด้านการเรียนการสอน
3. การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว
4. การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

การประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาดและวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการปฏิบัติการ 3 ครั้ง

ในครั้งแรกผู้วิจัยได้ประสานงานอย่างเป็นทางการกับผู้นำชุมชนและผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่หาด โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน ครูในโรงเรียนบ้านแม่หาด นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 เพื่อประชุมกลุ่ม วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาด และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม

ครั้งที่สอง มีการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม และแนวทางในการบริหารโรงเรียนบ้านแม่หาด ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบมีส่วนร่วมหลังจากประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน บริบทของโรงเรียนบ้านแม่หาด และวิเคราะห์โอกาส อุปสรรค ของบริบทชุมชนบ้านแม่หาด เพื่อส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม แล้วผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาทำกระบวนการทำงานกลุ่มร่วมกับชุมชนในการกำหนดรูปแบบบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบมีส่วนร่วม โดยการใช้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการทำงานร่วมกัน ในประเด็นดังต่อไปนี้ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว การจัดการด้านการเรียนการสอน การจัดการด้านกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว การจัดการการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น

ครั้งที่สาม มีวัตถุประสงค์ในการตรวจสอบข้อกำหนดรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์นำเสนอ ว่ามีทิศทางเป็นไปได้ในทางปฏิบัติหรือไม่อย่างไร

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การจดบันทึกภาคสนาม การจัดสนทนากลุ่ม เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาทำการวิเคราะห์ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้วยวิธีการดังนี้

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อวิเคราะห์ว่าเวลาและบุคคลที่ต่างกันข้อมูลที่ได้จะตรงกันหรือไม่

2. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสัมภาษณ์การสังเกต การพิจารณาจากเอกสารแล้วนำมาทำการวิเคราะห์ ตรวจสอบข้อมูลว่าเชื่อถือได้เพียงใดเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารและจัดแยกประเภทข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด

เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 แสดงประเด็นที่ศึกษาลักษณะของผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

รายการ	ข้อมูลที่ต้องการ	ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้
1. สภาพบริบท โรงเรียนบ้านแม่หาด และสภาพบริบท ชุมชน	ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน ประกอบด้วย 1.1 ที่ตั้ง 1.2 ขนาดของพื้นที่โรงเรียน 1.3 จำนวนนักเรียน 1.4 จำนวนบุคลากรใน โรงเรียน 1.5 อาคารสถานที่ของ โรงเรียน ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ประกอบด้วย	1. ผู้นำชุมชน 2. ชาวบ้านแม่หาด 3. ครูโรงเรียน บ้านแม่หาด 4. ผู้นำด้าน ประเพณี วัฒนธรรม 5. นักเรียน	1. แบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

รายการ	ข้อมูลที่ต้องการ	ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือที่ใช้
2. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ของบริบท โรงเรียน วิเคราะห์ โอกาส และอุปสรรค ของบริบทชุมชน	1.6 ประวัติความเป็นมา 1.7 ลักษณะทางกายภาพ 1.8 ระบบสาธารณูปโภค 1.9 ลักษณะทางเศรษฐกิจ 1.10 ลักษณะทางสังคม 1.11 วัฒนธรรม ประชากร องค์กรและโครงสร้าง อำนาจ		
	1.1 จุดแข็งของโรงเรียน 1.2 จุดอ่อนของโรงเรียน 1.3 โอกาสของชุมชน 1.4 อุปสรรคของชุมชน	1. ผู้นำชุมชน 2. ชาวบ้านแม่หาด 3. ครูโรงเรียนบ้าน แม่หาด 4. ผู้นำด้านประเพณี วัฒนธรรม	2. การระดม สมองประชุมกลุ่ม
3. รูปแบบการบริหาร จัดการ โรงเรียนบ้านแม่ หาดในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบมีส่วนร่วม	3.1 การจัดการทรัพยากร แหล่งท่องเที่ยว 3.2 การจัดการด้านการเรียน การสอน 3.3 การจัดการด้านกิจกรรม ส่งเสริมการท่องเที่ยว 3.4 การจัดการการมีส่วน ร่วมของชุมชนในท้องถิ่น	1. ผู้นำชุมชน 2. ชาวบ้านแม่หาด 3. ครูโรงเรียนบ้าน แม่หาด 4. ผู้นำด้านประเพณี วัฒนธรรม 5. นักเรียน	1. การระดม สมองประชุมกลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจำแนกแจกแจง
ลักษณะการจัดกลุ่มข้อมูลเปรียบเทียบความแตกต่างและความสัมพันธ์ของข้อมูล